Складнопідрядні речення з підрядними причини, мети, умови

9 клас Стрембицька Л.А.

Словниковий диктант

(В,в)улиця (Я,я)рославів (В,в)ал, мен..ший, нян..чити, з..їхати, (Е,е)поха (В,в)ідродження, приїж..ати, ін.. єкція, мовно/літературний, недо/читав, контрас..ний, пес..ливий, віч/на/віч, гіган..ський, жовто/блакитний, жовто/гарячий, навіки/віків, що/денно, що/б дистриб..ютор, ні/як, по/зимовому, на/добраніч, поки/що, через/те/що,(Р,р)іздво (Х,х)ристове, (Н,н)овий рік, возз..єднання, на/зло, жовто/бокий, ясно/вельможний, день/у/день, тримай/но, що/найдовша, скільки/то.

Словниковий диктант

Вулиця Ярославів Вал, менший, няньчити, з'їхати, епоха Відродження, приїжджати, ін'єкція, мовнолітературний, недочитав, контрастний, пестливий, віч-на-віч, гігантський, жовто-блакитний, жовтогарячий, навіки-віків, щоденно, щоб дистриб'ютор, ніяк, по-зимовому, на добраніч, поки що, через те що, Різдво Христове, Новий рік, возз'єднання, на зло,

жовтобокий, ясновельможний, день у день, тримайно, щонайдовша, скільки-то.

Відредагуйте словосполучення:

мандрувати по містам

мандрувати містами

пересікати дорогу

перетинати дорогу

поводитися відповідно вимог

поводитися відповідно до вимог

далекий путь

далека путь

у випадку потреби

у разі потреби

«Синтаксичний марафон»

- Розділ мовознавства, що вивчає словосполучення та речення?
- Розділ мовознавства, що вивчає розділові знаки?
- Граматична основа це ...
- Головний член речення, який вказує, про кого чи про що говориться в реченні?
- Головний член речення, що вказу ϵ , що робить підмет чи який він ϵ ?
- Речення, у яких частини рівноправні називаються...
- Кома між частинами складносурядного речення не ставиться?
- Яке речення називається складнопідрядним?
- Назвіть типи складнопідрядних речень?
- Що може пояснювати підрядне речення?
- Яке місце щодо головного може посідати підрядна частина?
- Чи можуть бути в головній частині вказівні слова?
- Якими частинами мови можуть бути сполучні слова?

Вид	Значения підрядної частини	Засоби зв'язку	Питапия, на які відповідає підрядна частина
Умови	Указує на умову здій- снення того, про що йдеться в головній ча- стині	Сполучники: як, якщо, якби, коли, коли б, аби	за якої умови?
Причи- ни	Указує на причину здійснення того, про що йдеться в головній частині	Сполучники: бо, тому що, через те що, тим що, у зв'яз- ку з тим що, оскіль- ки та іп.	чому? а якої при- чини? через що?
Мети	Указує на мету здій- спення того, про що йдеться в головній частині	Сполучники: щоб, для того щоб, аби	навіщо? з якою метою?
Порів- няння	Пояснюе головну частину через порівнян- пя	Сполучники: як. мое, наче, неначе, немояби	як? як саме? по- дібно до чого?
Допусту	Указує на факт, усу- переч якому підбу- вається те, про що йдеться в головній частині	Сполучники: хоч. хоча, дарма що, незважаючи на те що, нехай, нащо. Сполучні слова: як не, куди не, хто не та ін.	незнажаючи на що? всупереч чо- му?
Наслід- ку	Указує на наслідок дії, про яку йдеться в головній частині	Сполучияк так що	На пятиния не від- повідає

Зв'язки між видом підрядної частини й словом, яке вона пояснює в головній частині, нагадують зв'язки між членами простого речення

види обставин за значенням				
Вид	Що означає	Питання, на які відповідає	Приклади	
Способу дії	Спосіб здійснення дії, вияву ознаки	як? яким способом?	Сидить поруч.	
Міри і ступеня	Інтенсивність дії чи ознаки, міру їх вияву	якою мірою? чи часто? скільки разів? наскільки?	Постукав тричі,	
Місця	Місце дії, напрям руху	де? куди? звідки?	Стомився <u>в дорозі.</u> Ішов <u>цаеред.</u>	
Часу	Час дії, її часову межу	коли? з якого часу? доки? відколи? чи довго?	Мовчав кілько хви- лин. Завжди хвилювався.	
Причинк	Причину, підставу виникнення дії	чому? в якої причини? через що?	Розсміявся <u>від</u> ра- дості. Сказав згарячу.	
Мети	Мету дії	навіщо? з якою метою? для чого?	Зупинилися на від- починок. Пішли спати.	
Умови	Умову, за якої відбувається чи може відбутися дія	за якої умови?	Прайдемо за назн- пості запрошения,	
Допусту	Умову, усупереч якій відбувається дія	незважаючи на що? усупереч чому?	Прийшов покри всі попередження.	

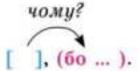
Підрядна причини

Складнопідрядним реченням з підрядною частиною причини називають таке складне речення, у якому підрядна частина вказує на причину або обґрунтування тієї події, про яку розповідається в головній частині. НАПРИКЛАД:

1. Земля прекрасна, тому що на ній живуть дзвінкоголосі малюки (Ю. Бедзик).

з якої причини? [], (тому що ...).

2. Люблю людей землі своєї, бо й я землі своєї син (В. Сосюра).

Підрядна частина причини

відповідає на питання:

чому? з якої причини? через що? з'єднується з головною за допомогою

сполучників: бо, оскільки, адже, що, тому що, через те що, затим що, тим що, з тієї причини що, у зв'язку з тим що

Підрядна частина причини пояснює головну в цілому, тому питання до підрядної ставимо не від певного слова, а від головної в цілому.

Складені получники

Складені сполучники тому що, через те що, тим що першою своєю частиною (тому, через те, тим) можуть міститися в головній частині, а другою частиною (що) — у підрядній. Це буває тоді, коли перша частина є логічно наголошеною і її вимовляємо підвищеним тоном. Кому в такому разі ставимо перед словом що.

порівняймо:

- 1. Я звернувся до брата тому, що він старший.
 - тому], (що ...).
- 2. Я звернувся до брата, тому що він старший. [], (тому що ...).

Синтаксичний практикум

Доведіть, що подані речення є складнопідрядними з підрядними частинами причини:

Ніколи не прагни товариства людей лихих, через те що серця їхні привчені до насильства. Оскільки дражливе слово викликає злість, людина гаряча здіймає сварку. Лагідна ж людина сварку втихомирює, тому що її розважливість гасить гнів. Переконати можна мудрістю й довготерпеливістю, бо м'який язик ломить і тверду кістку (З Біблії).

Підрядна частина може стояти стосовно головної:

(найчастіше) після головної

[He сумуй], (що вимкнувся (не «виключився») мобільник).

перед нею (рідше)

Оскільки на вулиці холодно й мокро), [ми перебуватимемо (не «знаходитимемося») в теплому приміщенні].

в середині неї (зрідка)

Пюдина, (щоб бути успішною), повинна здобувати (не «отримувати») знання.

225 Складіть складнопідрядні речення, використавши подані підрядні частини. Утворені речення запишіть, побудуйте їхні схеми. Назвіть засоби зв'язку між частинами.

... бо я жодного разу не грав у хокей; ... адже це наша традиція; ... бо добро ніколи не забувається; ... оскільки це суперечить правилам поведінки; ... через те що люблю читати пригодницькі романи.

226 Інколи ми потрапляємо в ситуації, коли потрібно відмовити однокласнику, рідній людині, колезі по роботі, випадковому знайомому в його проханні. І не тому, що не хочемо допомогти, а тому, що є вагома причина. Але відмовити так, щоб на вас не ображалися, — це велике мистецтво. Сконструюйте кілька речень-відмов за поданими схе-

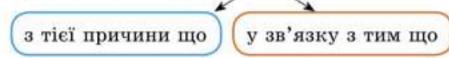

1. На жаль, я не можу прийти до тебе на день народження...

мами.

2. Я вас добре розумію, але мушу відмовити...

3. Вибачте, але я не можу вам назвати адресу фітнес-клубу ...

4. Я хотів би з тобою пограти у футбол, але не зможу ...

dermann mein i ingprignissi dermann jineen.

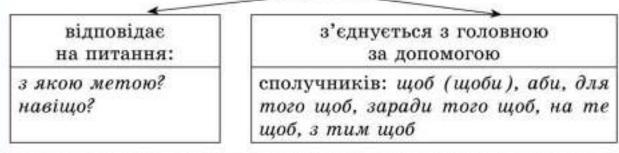
Підрядна мети Складнопідрядним реченням з підрядною частиною мети називають таке складне речення, у якому підрядна частина вказує на мету того, про що розповідається в головній частині. НАПРИКЛАД:

- 1. Арсен примружив очі, аби надовше затримати в уяві картини рідної землі... (В. Малик).

 [], (аби ...).
- 2. Садили під тином ми акації колючі, щоб з якою метою? затінок і захист нам дали (М. Рильський).

 Підрядна частина мети

 [], (щоб ...).

Сполучники аби, щоби поширені здебільшого в усному мовленні.

Складені сполучники для того щоб, заради того щоб, на те щоб, з тією метою щоб, з тим щоб першою своєю частиною (для того, заради того, на те, з тією метою, з тим) можуть міститися в головній частині, а другою частиною (щоб) — у підрядній. ПОРІВНЯЙМО:

- 1. На березі зупиняться рибалки, для того щоб зварити з риби юшки.
- 2. На березі зупиняться рибалки для того, щоб зварити з риби юшки.

В обох реченнях маємо підрядну частину мети, засобом зв'язку є сполучник для того щоб.

Складені сполучники

Синтаксичний практикум

Перепишіть. Визначте й підкресліть у кожному реченні граматичні основи. Поставте питання від головної частини до підрядної:

- 1. Щоб перемогти зло, нам потрібні любов і співчуття (Мати Тереза).
- 2. Схиляйся тільки для того, щоби підняти слабших (Епікур).
- 3. Можемо стати над прірвою в полі, щоб одвертати людей од біди голосом пісні і доброї волі (П. Воронько).
- 4. Один лиш вибір плисти проти плину, щоб хвилі били в груди, а не в спину (Л. Михайлів).
- 5. Щоб з людьми було тобі не студно, не скупись на ласку і тепло (П. Камінський).

Синтаксичний практикум

З'ясуйте, у якому з поданих речень є підрядна частина мети. Відповідь обтрунтуйте:

- 1. І де в світі тая сила, щоб в бігу її спинила? (І. Франко).
- 2. Кожна мати хоче, щоб її діти росли розумними і щасливими (О. Квітневий).
- 3. Чи зумієш ти літати, щоб зі мною в парі бути? (М. Вороний).

Підрядна умови

Складнопідрядним реченням з підрядною частиною умови називають таке складне речення, у якому підрядна частина вказує на умову, за якої можливе те, про що йдеться в головній частині. НАПРИКЛАД:

1. Коли б у людства не було фантазії, було б стократ на світі важче жить (Г. Коваль).

за якої умови? (коли б ...), [].

2. Ніхто нам не збудує держави, якщо ми самі її собі не збудуємо (В. Липинський).

за якої умови? [__], (якщо ...).

Підрядна частина умови

відповідає на питання:

за якої умови?

з'єднується з головною за допомогою

сполучників: якщо (якщо б), коли (коли б), як, якби, аби, раз

Співвідносне слово У головній частині сполучникам може відповідати співвідносне слово-частка то. НАПРИКЛАД: 1. Якщо пошукаєш у книгах мудрості, то знайдеш велику користь для душі своєї (Нестор). 2. Аби я був чародієм, то хіба не повернув би їх [лебедів] (М. Стельмах).

Інтерактивна вправа «Характеристика складних речень»

https://learningapps.org/watch?v=paeywpowk18

Домашнє завдання

Повторити § 17;

Виконати вправу 198 на с.118